

Sune Berthelsen

Sveriges åndelige regent

Ellen Key 1849-1926

Når naturen skapade släktdriften, omdanade kvinnan den till kärlek; när nödvändigheten danade bostaden, skapade kvinnan därav hemmet. Hennes stora kulturinsats blev således ömheten.

Ellen Key: *Lifslinjer I* (1903)

”Kvinnans (kultur) historia är kärlek”, och denna historia började när en mänsklig kvinnovarelse lade ett barn till sitt bröst. För kulturen har kvinnans under årtusenden utvecklade, koncentrerade och förbrukade produktionskraft varit tagen i anspråk. Och, utgången från djurets instinkt, lyfter moderligheten människan nu till samma andliga höjder öfver djuren, som vetenskapen, uppfinningarna, konsten och litteraturen hafva lyft henne.

Ellen Key *Kvinno-psykologi och Kvinnlig logik: en studie och ett försvar* (1896)

[...] jag [...] tror på en framtid, då ingen enda samhällsmedlem skall kunna undandraga sig arbetets plikt. Utan att arbeta vinner kvinnan lika litet som mannen en allsidig, intellektuell och etisk utveckling och kvinnan behöver därför bättre arbetet än arbetet behöver kvinnan. Den arbetsodugliga kvinnan råkar alltid i någon form av förnedrande beroende, av vilken den mest förnedrande är äktenskapet fattat som försörjning. Den arbetsohågade kvinnan fyller tomheten i sitt liv genom en kult av dilettantismen, bagatellen och äventyren, av vilka det farligaste är äktenskapet, fattat såsom tidsfördriv.

Ellen Key: *Missbrukad kvinnokraft* (1896)

Den svenske lærerinde, Ellen Key vandt sig omkring 1880 et navn i offentligheden som skribent og foredragsholder. Da hun samtidig med at trykkefriheden blev indskrænket fik afvist en artikel af sin redaktør, blev hun kastet i armene på Det moderne Gennembruds radikale bevægelse. Hun udviklede sig hurtigt til at være en central figur i den offentlige debat i Sverige, hvor hun kæmpede for at give det intellektuelle og kulturelle liv et europæisk præg.

Et af de mest karakteristiske træk ved Keys tænkning var hendes forsøg på at forlige tilsyneladende uforsonlige modsætninger. Hun søgte således at samtænke

individualismen med socialismens kollektivism, og mente at den emancipatoriske kvindebevægelse skulle træde i forhold til moderskabet.

Key mente, at hendes forsoningsbestræbelser var forudsætningen for at nå til en forståelse af menneskelivets umådeligt komplekse mangfoldighed. Eksempelvis mente hun, at individet ville kunne finde sine optimale udviklingsmuligheder indenfor et socialistisk fællesskab. Hendes tanker i denne sammenhæng betød, at hun i 1894 som den første kvinde i Sverige blev inviteret til at tale 1. maj.

Ud fra en tilsvarende tankegang mente Key, at kvindebevægelsen var gået for vidt i sine bestræbelser for at ligestille kønnene. Den ensidige fokusering på frigørelsen havde betydet, at energien var forsvundet fra den vigtige udvikling af det, der var det kvindeligt særegne. Kvinderne, der var åndeligt og biologisk bestemt til at være mødre, havde særlige anlæg i denne retning og man burde i stedet for den fuldstændige ligestilling bestræbe sig på at udvikle kvindernes mulighed for at beklæde stillinger, hvor de kunne drage nytte af omsorgsfuldheden. Som læger ville de kunne bidrage til udviklingen af forholdet til patienterne, som lærere i forholdet til eleverne, som kunstnere i forhold til stoffet og som gartnere i forhold til planterne.

Gennem sit intellektuelle virke og sine indlevende biografier, hvor hun behandlede en lang række forfattere, lige fra Camilla Collett, Amalie Skram, Anne Charlotte Leffler, Victoria Benedictsson og Carl Jonas Love Almquist vandt hun sig en central plads i det svenske kulturlandskab, der berettede til det tilnavn hun fik, nemlig Sveriges åndelige regent.

Af Ellen Key

Om äganderätt och myndighet för den gifta kvinnan (pjece 1888)

Ernst Ahlgren (monografi 1889)

Anne Charlotte Leffler-Cajanello (monografi 1893)

Individualisme og socialisme (1895)

Missbrukad kvinnokraft (kampskrift 1896)

Kvinno-psykologi och kvinnlig logik: en studie och ett försvar (kampskrift 1896)

C.J.L. Almquist (monografi 1897)

Tankebilder I-II (essaysamling 1898)

Människor (monografi 1899)

Barnets århundrade I-II (1900)

Lifslinjer I-III (essaysamling 1903-06)

Folkbildningsarbetet (1906)

Tankar (1907)

Rahel Varnhagen (monografi 1908)

Kriget, freden och framtiden (1914)

En djupare Syn paa kriget (1916)

Om Ellen Key

Ellen Keys forfatterskab er i samtiden blevet behandlet af: Nyström-Hamilton *Ellen Key. Et Livsbild* (1907); John Landquist *Ellen Key* (1909).

Af eftertidens behandlinger kan nævnes: Mia Leche-Löfgren *Ellen Key: hendes liv och verk* (1930); K.F. Plesners essay i *Gode Klerke* (1944); Axel Forsström *Om Ellen Key* (1949).

Af nyere afhandlinger og artikler kan nævnes; Christina Sundströms ”At elske, nyde og skabe” i *Nordisk kvindelitteraturhistorie*, bind 2, red. Elisabeth Møller Jensen (1993); og *Ny syn på Ellen Key* (2000), hvor Siv Hackell har samlet 23 forfattere, der har skrevet en række tekster om Ellen Key; i øvrigt kan nævnes Claudia Lindéns disputats *Om kärlek: litteratur, sexualitet och politik hos Ellen Key* (2000).